

12. Шлепаков А.М. Еміграція // Радянська енциклопедія історії України. – К., 1970. – Т. 2; Він же. Українська трудова еміграція // Там само. – К., 1972. – Т. 4.
13. Історія Української РСР: У 8 т. – К., 1978. – Т. 3.
14. Кравчук П. 50-летие украинской народной печати в Канаде // Славяне. – 1957. – № 9.
15. Кольчук А.М. Минувле і сучасне українців Канади в тлумаченні канадської енциклопедії // Український історичний журнал. – 1959. – № 4.
16. Кравчук П. На Канадській землі. – Львів, 1963.
17. Шлепаков А.М. Біля джерел української трудової еміграції в Канаді // Український історичний журнал. 1966. – № 8.
18. Кравчук П. І. Франко та українська трудова еміграція в Канаді // Український історичний журнал. – 1966. – № 8.
19. Кравчук П. Іван Франко серед канадських українців. – Львів, 1966.
20. Михайленко А. Всматриваясь в глаза друг другу // Радуга. – 1990-1966.
21. Кравчук П. Українці в Канаді. Статті, нариси, памфлети. – К., 1981.
22. Кравчук П. Українська заробітчанська еміграція в Канаді // Вітчизна. – 1988. – № 7.
23. Лепша І. Еміграція: причини і наслідки // Наука і суспільство. – 1989. – № 8.
24. Ігнатів В.О., Школьник В.М. Еміграція причини і наслідки // Трибуна. – 1880. – № 2.
25. Українські канадці в історичних зв'язках із землею батьків. – К., 1990.

Summary

The article is devoted to the historiography analysis of literature in which the most important aspects of the first wave of the Ukrainian emigration in Canada of the late XIX-th century and the early XX-th century are represented. The issues published in Canada and in Ukraine before gaining the state independence were analyzed

Є. Г. Сінкевич

ПОЗИТИВІСТСЬКА ОПТИМІСТИЧНА ВАРШАВСЬКА ІСТОРИЧНА ШКОЛА В ПОЛЬСЬКІЙ ІСТОРІОГРАФІЇ КІНЦЯ ХІХ – ПОЧАТКУ ХХ СТОЛІТТЯ

Суспільним явищем і подією в польській історіографії кінця ХІХ – початку ХХ ст. стала дискусія щодо поглядів на історичне минуле Речі Посполитої між представниками варшавської і краківської позитивістських історичних шкіл. Варшавська школа утвердилася як напрямок у польській історіографії кінця ХІХ ст., що знаходився в опозиції до краківської історичної школи, а власне до приписуваного їй «песимізму» в оцінці історії Польщі. Вона сформувалася в рамках так званого «варшавського оптимістичного позитивізму», однак назву історичної школи отримала лише після Другої світової війни, коли вже давно не існувала. На переконання її представників, краківська історична школа, під впливом німецької науки, перебільшувала роль держави в історії – а також бачення, щодо фактів, які обумовили занепад Речі Посполитої, сприяючи негативній оцінці минувшини.

Які об'єктивні фактори та суб'єктивні чинники обумовили формування, розквіт та занепад школи? Відповідь на це питання, очевидно, необхідно шукати в самому процесі розвитку суспільно-політичних, економічних та культурно-національних процесів на зламі століть, а також у стані польської історичної науки і впливі на неї європейської історіографії.

На 1870-ті роки паралельно із стрибком у розвитку продуктивних сил і пожвавленням інтелектуального життя в Польському Королівстві припадає початок наукової діяльності представників варшавської історичної школи: Т. Корзона [1], В. Смоленського, А. Павіньського. Найвиразнішими проявами її теоретичних напрацювань були: робота В. Смоленського «Szkoly historyczne w Polsce» (1886) та виступ Т. Корзона на Другому з'їзді істориків у Львові (1890). На протигау краківським історикам, В. Смоленський і Т. Корзон давали зовсім інші оцінки ролі народу в занепаді державності. Вони відмовилися від надмірного «песимізму» і акцентували увагу на «оптимістичних» аспектах польського історичного процесу. Т. Корзон, А. Рембовський, В. Смоленський, а в меншій мірі А. Павіньський і С. Лагуна, яких зараховували до варшавської історичної школи, виступали проти інтерпретації занепаду Польщі в розумінні дарвінської теорії розвитку. Вони вказували на те, що то була улюблена теза офіційної історіографії країн поневолювачів, оскільки знімала з них відповідальність за загарбання. Із твердженням про «природний» занепад Польщі історики варшавської школи полемізували, звертаючись до двоякого роду аргументів. Наприклад, А. Рембовський робив наголос на тому, що прояви «аномального розвитку», які приписували Польщі, були також

характерними для багатьох інших держав, не спричинивши принаймні їх занепаду. Натомість, Т. Корзон і В. Смоленський, погоджуючись із багатьма твердженнями про «відхилення» у розвитку Польщі, підкреслювали, що в період реформ Станіслава Августа, а власне після ухвалення Конституції 3 травня, більшість із тих «аномалій» була подолана і держава повернулася на природний шлях західноєвропейського розвитку. Тези істориків варшавської школи полягали у запереченні «теорії власної вини» і переведенні головного акценту на чинники зовнішнього занепаду, точніше на агресію держав-загарбників. Був то напрямок, який окреслено як «оптимістичний» на протигагу «песимістичному» краківської історичної школи. Обидві ці школи, маючи в філософії, психології, а також у поточній мові зовсім інші прояви, збуджували і надалі збуджують дискусії [2]. Однак, фактом залишається і те, що від кінця XIX ст. вони міцно вкоренилися в польській історіографії. Позитивізм у польській історіографії другої половини XIX ст. як методологія історичних досліджень став предметом дискусії середини XX ст., започаткованої в наукових часописах Ц. Бобінською [3]. На початку 1960-х рр. вивчення варшавського позитивізму як культурно-освітнього напрямку в польській історіографії знаходилося в полі уваги дослідників літератури, а згодом й істориків [4].

Позитивісти, як відомо, недооцінювали історію, а нерідко трактували її легковажно. Справа однак цікава, саме в ту епоху, у період найбільшого тріумфу філософії та ідеології позитивізму, виростало покоління передвісників польського історичного неоромантизму і модернізму, найзначнішими представниками якого були Ш. Ашкеназі і К. Потканський. Вони (після Т. Корзона, Т. Войцеховського, Б. Улановського і Б. Лимановського) здійснили під кінець XIX ст. найбільший вплив на вже численне молоде покоління істориків, бунтуючи проти культивованої традиції краківської школи та прагнучи до збагачення проблематики й інструментарію польської історіографії. Однак, потрібно тут відразу зазначити, що не завжди оцінювався в цілості доробок згаданих вище істориків, і часами зводилося тільки до переймання деяких їх поглядів та методик. Іншими словами, під кінець XIX ст. формувалося нове покоління польських істориків, яке брало від своїх вчителів і попередників тільки те, що відповідало та було співзвучне його власному світогляду.

Характерно, що Т. Корзон притягував до себе молодь оптимізмом, глибокою вірою в природні сили народу, який по періоду «вікового маразму» зміг в станіславівські часи відроджуватися внутрішньо і в 1794 р. намагався втілювати свої ідеї щодо незалежності. Відродження в польському суспільстві визвольницьких устремлінь, які можна прослідкувати від кінця 80-х і в 90-ті рр. XIX ст., надало працям Т. Корзона нової суспільної ваги, спричинило те, що вони стали для молодих істориків свого роду протитрутою на постулати краківської школи. З огляду на це, важливе значення мали монографія Т. Корзона про Костюшку і обширний реферат про Лелевеля та завершення історії Польщі за Станіслава Августа [5]. «Молодь не у всьому погоджувалася з Т. Корзоном, відкидаючи його критику Наполеона..., але в засадничій справі, в оцінці живучості народу в XVIII ст., була з ним згодна і широко користалася з його праць» [6, s. 15].

Продовжувачем Т. Корзона став Ш. Ашкеназі, який навіть полеміку з поглядами краківської історичної школи провадив у подібний спосіб, як Т. Корзон і В. Смоленський, що стверджували про внутрішнє відродження народу в епоху Станіслава Августа. Шимон Ашкеназі йшов далі своїх попередників і виступав на захист цих часів. Між іншим, дав тому чіткий вираз у рефераті, прочитаному на III з'їзді польських істориків, і в полеміці з В. Спасовічем [7]. Ще в першій своїй монографії "Die letzte polnische Königswahl" (1894) він звернув увагу на спроби здійснення реформ у часи напередодні запровадження Польського Королівства і акцентував увагу на тогочасній політиці європейських царств, направлених у 1764 р. на зайняття польського трону. У пізніших працях, подібно до А. Рембовського, протиставлявся поглядам Ю. Шуйського, заперечуючи тезу, що ніби у вадах устрою давньої Речі Посполитої крилися причини занепаду Польщі XVIII ст. Стверджував, що в цілій тогочасній Європі підходи до управління державою залишалися в стані «...очевидної дегенерації і сваволі» [8, s. 383]. Ш. Ашкеназі до полеміки з поглядами краківської школи впровадив новий елемент, зокрема аналіз міжнародної ситуації в добу занепаду польської держави. Робив із нього висновок, що тогочасна дипломатична гра європейських держав була вирішальним чинником занепаду Речі Посполитої, відповідно втрата державності не була невідворотною, а лише випадковою [9]. Ш. Ашкеназі багато зусиль доклав на доведення «наукової невідповідності й політичної другорядності» поглядів, які сповідувала краківська історична школа [8, s. 367]. Політичну шкоду «песимізму» вбачав у тому, що він виражав «політичну самосвідомість» суспільства і сприяв поширенню позицій угодництва [8, s. 385]. У праці «Przymierze polsko-pruskie» (надрукованої у «Bibliotece Warszawskiej» в 1897 р.) Ш. Ашкеназі атакував тези фундатора краківської історичної школи В. Калінки, який твердив, що в період чотирирічного сейму розрив із Росією і опора на Пруссію було чистим шаленством, ще одним помилковим доводом, який свого часу опанував думки поляків. Ш. Ашкеназі вважав, що було все навпаки – союз із Пруссією мав сприятливі прояви і міг підтримати намагання народу до здобуття незалежності. «Оптимізм» Ш. Ашкеназі був тісно пов'язаний із зростанням політичної активності польського суспільства, із ренесансом незалежницьких думок. Немає нічого дивного, що Ш. Ашкеназі був згодом визнаний за творця підвалин ідеології визвольного руху. Прихильники того руху М. Сокольніцкий, М. Кукель, В. Студніцкий та інші зверталися до праць Ш. Ашкеназі й знаходили в них

підстави для власних історичних і політичних концепцій. Необхідно зауважити, що сам Ш. Аскеназі, хоч симпатизував визвольному руху, ніколи не був із ним пов'язаний організаційно.

Початок ХХ ст. приніс велике пожвавлення на полі організації історичної науки, особливо в Польському Королівстві, де спостерігалось значне зростання наукових організацій. Пробили собі дорогу соціологічний напрямок історії; економічна, психологічна і суспільна проблематика. Все це вимагало не тільки ревізії попередньої історіографії, зміни методики праці, але також організації наукових осередків, нових наукових видавництв. Йшлося про необхідність набуття форм, які дозволяли переосмислити низку назріваючих дослідницьких проблем. Велику роль у розвитку науки на польських землях відіграв 1905 рік, відкривши період політичного лібералізму в Королівстві. 1906 р. у Варшаві виникли Товариство любителів історії та Товариство опіки над предметами старовини, а в 1907 р. – Варшавське наукове товариство, що успадкувало традиції Королівського Товариства приятелів наук. Із 1905 р. у Варшаві почав виходити «Przegląd Historyczny», друге по «Kwartalniku Historycznym» щодо значення видання польських істориків. Волелюбній атмосфері революційних років сприяла відроджена у 1881 р. Каса ім. Мянвського. У 1905–1917 рр. Каса субсидювала «Przegląd Historyczny» та монографії, що виходили під редакцією Ш. Ашкенасі. У 1906 р. розпочало діяльність Товариство наукових курсів. Воно об'єднало найвідоміших репрезентантів науки (одним із його організаторів був Т. Корзон). Товариство організувало Вищі курси, що перетворилися у Вільний польський університет (1916). У його мурах вперше по багатьох роках поневолення розквітло польське слово, а історія Польщі вийшла із підпілля на наукових кафедрах. Серед її викладачів поруч із Т. Корзоном і В. Смоленським працювали молоді історики: М. Хандельсман, С. Кентжинський, В. Конопчинський, Г. Мошціцький, М. Соколницький, К. Тимеєцький.

У порівнянні з іншими регіонами польська історична наука в Галичині знаходилася в кращому становищі. Діяли два університети: у Кракові та Львові. На початку віку вони омолодили свої кадри істориків. Кафедри очолили переважно вихованці Ягеллонського університету (в основному вихованці С. Смолки): В. Собеский, С. Кутжеба, Ф. Буяк – в Кракові та С. Закжевський, А. Шеланговський – у Львові. У 1901 р., стараннями О. Бальзера, у Львові виникло Товариство підтримки польської науки, яке розгорнуло жваву роботу. У 1908 р. у Львові засновано Польське геральдичне товариство (друкувало «Геральдичний місячник», «Річник геральдичного товариства»).

Діяльність Академії Знань, свого роду польської Академії Наук, йшла шляхом проторованим ще в ХІХ столітті. Діяла окрема історична комісія, яка здійснювала роботу по виявленню нових джерел та провадила значну видавничу роботу. Нею було опубліковано «Monumenta Poloniae Historica» і речники, хроніки, некрологи, календарі, житія святих. Публікаторську діяльність розгорнуло створене в 1897 р. у Кракові Товариство любителів історії і старовини («Bibliotekę Krakowską» «Rocznik Krakowski»).

Перехід від позитивізму до неоромантизму і модернізму відбувся в історіографії досить поступово, хоч не без гострих суперечок і методологічно-програмних дискусій, які зав'язалися під час ІІІ з'їзду польських істориків у 1900 р. в Кракові [10]. Зазначимо, що розпочалися вони ще раніше в 1890-х рр., а тривали, з певними перервами, аж до здобуття незалежності в 1918 р., та навіть ще довше. Між іншим, процес переорієнтації польської історіографії був пов'язаний і з фактором конфлікту поколінь. У 1900–1918-х рр. надалі науково активною була досить численна група науковців, що народилися ще в першій половині ХІХ ст. та послуговувалися старими підходами до історичних досліджень, не завжди навіть позитивістських, часто запозичених ще з епохи романтизму. Тут можна навести такі постаті, як знаний хроніст польського інтелектуального життя в ХІХ столітті Юзеф Белінський (1848–1926) [11; 12], видавець «Acta Tomiciana» Жигмунт Целіковський (1845–1923) [13], відомий видавець історичних джерел Олександр Яблоновський (1829–1913) [14], один із творців польської медієвістики Войцех Кентжинський (1838–1918) [15], відомий творець варшавської історичної школи Тадеуш Корзон (1839–1918) [16; 17], архівіст Олександр Краухер (1843–1931) [18], дослідник хмельниччини Людвіг Кубала (1838–1918) [19], знавець історії Помор'я Станіслав Куйот (1845–1914) [20], історик-аматор, дослідник польських суспільних рухів Болеслав Лімановський (1835–1935) [21], Владислав Лозинський (1843–1913) [22], медієвіст і видавець джерел, один із перших представників допоміжних наук в Польщі Олександр Семкович (1850–1923) [23], найзначніший у тому гроні медієвіст Тадеуш Войцехівський (1838–1919) [24] і заслужений професор Ягеллонського університету, вихователь багатьох знаних дослідників новітньої історії Вінцентій Закржевський (1844–1918) [25].

До грона старших істориків належить також зарахувати народжених на початку другої половини ХІХ ст.: знаного дослідника костельного права Владислава Абрахама (1860–1941) [26], відомого знавця устрою Польщі Освальда Бальзера (1858–1933) [27], незламного дослідника польської культури Олександра Бруцкнера (1856–1939) [28], львівських дослідників новітньої історії Броніслава Дембінського (1858–1939) [29] і Людвіка Фінкеля (1858–1930) [30], історика польської освіти Антонія Карбовяка (1856–1919), двох істориків Ягеллонів: Антонія Прохаски (1852–1930) [31] і Фредеріка Папего (1856–1940) [32], ще одного ключового представника варшавської школи

Владислава Смоленського (1851–1926) [33], прекрасного медієвіста, ключового представника краківської історичної школи Станіслава Смолку (1854–1924) [34], надзвичайно інтенсивного історика польського і костельного права, а також видавця джерел Болеслава Улановського (1860–1919) [35].

Менш численною була група істориків середнього покоління, що народилися в шістдесятих роках, а особливо безпосередніх попередників того покоління, яке близько 1900 р. остаточно заявило про перемогу неоромантичного напрямку. Відкриває їх перелік ім'я найбільшого неоромантика в польській історіографії, знаного дослідника XVIII і XIX ст., згадуваного вище Шимона Ашкеназі (1867–1935) [36]. До істориків середнього покоління, активних у творчості в 1900–1918 рр., можна зарахувати знавця XVII ст. Віктора Чермака (1863–1913) [37], спеціаліста в сфері загальної історії права Станіслава Естрейхера (1869–1939) [38], історика літератури, а одночасно хронікера історії польської політичної думки в період поневолення Валеріана Фельдмана (1868–1919) [39], великого ерудита в проблематиці костелу Яна Фіялка (1864–1936) [40], варшавського медієвіста, видавця джерел й історіософа Яна Кароля Кохановського (1869–1949) [41], історика і популяризатора історії Польщі, пізніше знаного історіософа Фелікса Конечного (1862–1949) [42], найвідомішого в тому поколінні представника допоміжних історичних наук Станіслава Кржижановського (1865–1917) [43], першого знаного історика-марксиста Юліана Мархлевського (1866–1925) [44], також одного із представників нових віянь у польській історіографії Кароля Потканьського (1861–1907) [45].

Перші два десятиліття XX ст. характеризуються в польській історіографії домінуванням неоромантичного напрямку, витоки якого сягають у Польщі кінця XIX ст., а занепад припадає на період II Речі Посполитої. Одночасно із поширенням цього напрямку і зміцненням «оптимістичної» візії національної історії появились більш чи менш вдалі спроби модернізації історії та намагання її поєднання із суспільними науками: соціологією, етнологією, загальною психологією, економікою тощо [46–49]. У сфері «незалежного» розвитку історичної науки найбільш значущим явищем було поглиблення спеціалізації, що отримало своє відображення у виокремленні таких історичних дисциплін, як господарська історія, історія культури, історія воєн і армій, а також у розвитку історії права [50, s. 377; 51, s. 14; 52, s. 342]. Неоромантична ескалація «оптимізму» наступила в період Першої світової війни. Постулати епігонів варшавської історичної позитивістської школи (на відміну від краківської історичної школи) – Т. Корзона і В. Смоленського – зайняли тоді належне місце серед нових напрямків [53–54]. Однак, вже не ці мислителі були їх головними промоторами.

Джерела та література

26. Włodarczyk J. Tadeusz Korzon. Główne koncepcje historyczne i historiozoficzne. – Łódź, 1958.
27. Spór o historyczną szkołę krakowską: Stulecie katedry historii polski UJ 1869–1969. – Kraków, 1972.
28. Bobińska C. Spór o ujęcie pozytywizmu i historyków pozytywistycznych // Kwart. Hist. – nr. 1. – 1954.
29. Serejski M.H. Przeszłość a teraźniejszość. Szkice i studia historiograficzne. – Wrocław-Warszawa-Kraków, 1965.
30. Korzon T. Kościuszko. Biografia z dokumentów wysnuta. – Kraków, 1894.
31. Maternicki Jerzy Polskie środowisko historyczne w latach 1900–1918 // Przegląd humanistyczny. – 1980. – nr. 4.
32. Askenazy S. Przegląd doby saskiej (1696–1763) // Nowe wczasy. – Warszawa, 1910.
33. Askenazy S. Pisma Włodzimierza Spasowicza // Wczasy historyczne. – Warszawa, 1902.
34. Askenazy S. // Wczasy historyczne. – T. 2. – Warszawa-Kraków, 1904.
35. Pamiętnik III Zjazdu Historyków Polskich w Krakowie. – T. 1–2. – Kraków. – 1900–1901.
36. Suligowski A. Józef Szeliga Bieliński. Jego działalność i jego prace. – Warszawa, 1931.
37. Wrzosek A. Bieliński Józef (1848–1926) // Polski Słownik Biograficzny. – T. 2. – Kraków, 1936.
38. Bodniak S. Celikowski Zygmunt (1845–1923) // Polski Słownik Biograficzny. – T. 3. – Kraków, 1937.
39. Nałęcz-Dobrowolski M. Jabłonowski, zarys żywota i przegląd dzieł 1829–1913 // Przegląd Historyczny. – T. XVII. – 1913.
40. 15 Semkowicz W. Wojciech Kętrzyński // Kwartalnik Historyczny. – R. XXXII. – 1918.
41. Askenazy S. Tadeusz Korzon. 50-lecie pracy naukowej // Szkice i portrety. – Warszawa, 1937.
42. Воронов И.А. Тадеуш Корзон – видный представитель польской буржуазной историографии последней трети XIX – начала XX в. // Славянская историография. Сб. статей. – М., 1966.
43. Handelsman M. Działalność naukowa Aleksandra Kraushara // Przegląd Historyczny. – T. XXX. – 1932–1933.
44. Finkel L. Ludwik Kubala // Kwartalnik Historyczny. – R. XXXII. – 1918.
45. Jasiński K. Stanisław Kujot // Działacze Towarzystwa Naukowego w Toruniu 1875–1975. – Warszawa-Poznań-Toruń, 1975.
46. Handelsman M. Bolesław Limanowski // Historycy. Portrety i profile. – Warszawa, 1937.
47. Finkel L. Władysław Łoziński // Kwartalnik Historyczny. – R. XXVII. – 1913.
48. Aleksander Semkowicz // Kwartalnik Historyczny. – R. XXXVII. – 1923.
49. Zakrzewski S. Charakterystyka naukowej działalności Tadeusza Wojciechowskiego // Zagadnienia historyczne. – T. 1. – Lwów, 1936.
50. Boratyński L. Wincenty Zakrzewski // Kwartalnik Historyczny. – R. XXXII. – 1918.
51. Sawicki J. Władysław Abraham (1860–1941) // Kwartalnik Historyczny. – R. LIII. – 1939–1945.
52. Wojciechowski Z. Oswald Balzer // Kwartalnik Historyczny. – R. XLVII. – 1933.

53. Barycz H. Aleksander Brückner // Kwartalnik Historyczny. – R. LIII. – 1939–1945.
54. Skalkowski A. Bronisław Dembiński (1858–1939) // Kwartalnik Historyczny. – R. LIII. – 1939–1945.
55. Halecki O. Ludwik Finkel jako historyk ostatnich Jagiellonów // Kwartalnik Historyczny. – R. XLV 1931.
56. Maleczyński S., Zajączkowski S. Działalność naukowa śp. Antoniego Prochaski // Kwartalnik Historyczny. – R. XLI. – 1931.
57. Kolankowski L. Historyk Jagiellonów // Kwartalnik Historyczny. – R. L. – 1936.
58. Bobińska C. Wstęp // W. Smoleński. Wybór pism. – Warszawa. – 1954. – S. V–LXIX.
59. Tymieniecki K. Charakterystyka naukowej działalności Stanisława Smolki (1854–1924) // Życie i Myśl. – R. I. – 1950.
60. Abraham W. Bolesław Ulanowski // Kwartalnik Historyczny. – R. XXXIII. – 1919.
61. Willaume J. Szymon Askenazy historyk dwu stuleci // Księga pamiątkowa dziesięciolecia Uniwersytetu Marii Curie-Skłodowskiej w Lublinie 1944–1954. – Lublin, 1955.
62. Kersten A. Wstęp // Cermak W. Ostatnie lata Jana Kazimierza. – Warszawa, 1972.
63. Otkaniowski M. Stanisław Estreicher (1869–1939) // Kwartalnik Historyczny. – R. LIII. – 1939–1945.
64. Grabowski T.S. Feldman Wilhelm (1868–1919) // Polski Słownik Biograficzny. – T. 6. – Kraków. – 1948.
65. Glemma T. Prace naukowe śp. Ks. Jana Fijałka // Kwartalnik Historyczny. – R. L. – 1936.
66. Manteuffel T. Jan Korwin Kochanowski (1869–1949) // Rocznik Towarzystwa Naukowego Warszawskiego. – R. XLII. – 1949.
67. Kurowska K. Feliksa Konecznego nauka o wielości cywilizacji // Przegląd Humanistyczny. – R. XXII. – 1978. – nr. 7/8.
68. Semkowicz W. Działalność śp. Krzyżanowskiego na polu paleografii i dyplomatyki oraz historii Polski // Kwartalnik Historyczny. – R. XXXI. – 1917.
69. Bobińska C. Marchlewski jako historyk // Julian Marchlewski. Materiały sesji naukowej z okazji 100 rocznicy urodzin. – Warszawa, 1968.
70. Bujak F. Życie i działalność Karola Potkańskiego (1861–1907) // K. Potkański. Pisma pośmiertne. – T. 1. – Kraków, 1922.
71. Adamus J. Problemy polskiego neoromantyzmu historycznego // Kwartalnik Historyczny. – R. LXV. – 1954. – nr. 1.
72. Maternicki J. Kilka uwag o prądach i przełomach w historiografii polskiej XIX i XX w. // Historyka. – T. IV. – Kraków, 1974.
73. Maternicki Jerzy Warszawskie środowisko historyczne 1914–1918 // Warszawa XIX wieku 1795–1918. – Warszawa. – 1970.
74. Dutkiewicz J. Szymon Askenazy i jego szkoła. – Warszawa, 1958.
75. Inglot S. Historiografia polska 1886–1936. Rozwój historii społecznej i gospodarczej // Kwartalnik Historyczny. – R. LI. – 1937.
76. Topolski J. Badania historycznogospodarcze w Polsce // Roczniki Dziejów Społecznych i Gospodarczych. – T. XXV. – 1963.
77. Kutrzeba S. Rozwój nauki historii prawa polskiego // Kwartalnik Historyczny. – R. LI. – 1937.
78. Grabski A.F. Warszawska szkoła historyczna. Próba charakterystyki // Polska myśl filozoficzna i społeczna. – Warszawa, 1975. – T. 1.
79. Maternicki J. Zmierzch szkoły krakowskiej i opozycja historyków warszawskich // Kultura historyczna dawna i współczesna. Studia i szkice. – Warszawa, 1979.

Summary

During the XIX – XX centuries in polish historiography the discussion between two main positivist's historical schools of thought – the Krakow and the Warsaw – was expanded. They were ruled over by neo-romantic and modernist's schools, which were more corresponding to the standard of those days scholarship and social and political realities.

Л. М. Маленко

ІЗ ТВОРЧОГО ДОРОБКУ ФЕДОРА АНДРІЙОВИЧА ЩЕРБИНИ

19 листопада 1902 року начальник Головного управління козацьких військ відправив дивне, на перший погляд, розпорядження наказному отаману Кубанського козацького формування Я.Д.Маламі. Останній мав поклопотатися про написання історії ввіреного йому війська. Подібні розпорядження отримали й інші наказні отамани козацьких військ Російської держави. Рішення про написання повної історії козацьких військ, яка буде базуватися на історичних документах і висвітлювати реальні події без упередженого ставлення, приймалося на рівні головної посадової особи Військового міністерства. Військовий міністр у резолюції на доповіді Головного управління козацьких військ написав: “Необхідно поспішити складанням детальних історичних праць до кожного з козацьких військ за визначеною програмою, про його минуле, далі скласти, згідно з загальною програмою опис про